2018-2019

SCHOLARS IMPACT

Quarterly

An International Multidisciplinary Multilingual Peer Reviewed Research Journal

ISSN 2394 - 7632
EISSN 2394 - 7640
Special Issue

Approved By UGC Journal No- 41129

IMPACT FACTOR - 5.98

UGC (CPE) Sponsored
One Day Interdisciplinary National Level Conference
on

"THE PRESENT SCENARIO OF INDIAN DEMOCRATIC SYSTEM : CHALLENGES AND OPPORTUNITIES"

16th February 2019

Volume-II, February 2019 (Special Issue)

म.शि.प्र. मंडळाचे
श्री शिवाजी महाविद्यालय, परभणी

University Grants Commission

✣ EDITOR IN CHIEF ✣

DR. M. RAGHIB DESHMUKH

✣ GUEST EDITOR ✣

DR. BALASAHEB JADHAV

www.scholarsimpact.com

: Organised by :

Department of Political Science

M.S.P. Mandal's

SHRI SHIVAJI COLLEGE, PARBHANI.

UGC - College with Potential for Excellence NAAC Accrediated A+Grade (Third Cycle)
(Affiliated to : Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded)

11.	भारतीय संसदीय लोकशाहीचा ऐतिहासीक आढावा प्रा. डी. एन. रिठ	42 – 45
12.	भारतीय लोकशाही पुढील आव्हाने आणि उपाययोजना प्रा. अंभोरे ए. जी.	46 – 49
13.	भारतीय लोकशाही समोरील आव्हाने प्रा. रमेश एकनाथ भारूडकर	50 – 52
14.	भारतीय लोकशाही आणि सोशल मिडिया : आजचे वास्तव प्राचार्य डॉ. सुनंदा तिडके	53 – 55
15.	भारतीय राज्यघटना आणि सामाजिक न्याय प्रा. मधुकर विठ्ठल चावरे	56 – 57
16.	दहशतवादाचा भारतीय लोकशाही वरील प्रभाव प्रा. पवार एस. एस.	58 – 61
17.	भारतीय लोकशाहीतील महिलांचे सबलीकरण प्रा. डॉ. जे. एस. ढवळे	62 – 64
18.	लोकशाही आणि सुशासन प्रा. डॉ. मीरा विठ्ठलराव फड	65 – 67
19.	पंचायतराज व्यवस्था आणि महिलांचा राजकीय सहभाग डॉ. नवनाथ गोविंदराव आडकिणे	68 – 71
20.	भारतीय लोकशाही जम्मु काश्मीर मधील दहशतवाद वाढण्यास कलम 370 होणारी मदत एक चिकित्सा प्रा. संदीप भानुदास गवते, डॉ. एन. झेड. पाटील	72 – 74

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS) College, Sonpeth Dist. Parbhani

(12)

...Warpudkar ACS College
Sonpeth
Pin-431516
Tq.Sonpeth Dist.Parbhani

भारतीय लोकशाही पुढील आव्हाने आणि उपाययोजना

प्रा. अंभोरे ए.जी.
इतिहास विभाग प्रमुख,
तोष्णीवाल महाविद्यालय,सेनगांव
E Mail – ashokambhore19@gmail.com

प्रस्तावना :

भारतीय राज्यघटनेने या देशांसाठी लोकशाही शासन पध्दतीचा स्विकार केला आहे. हा निर्णय आ... घटनाकारांनी अत्यंत विचारपूर्वक आणि निश्चित स्वरूपाच्या तात्वीक भूमिकेतून घेतला होता. भारतीय जनते... निर्णयक्षमतेवर व विवेकबुध्दीवर तसेच लोकशाही सिध्दांतावर व मुल्यांवर त्यांचा पूर्ण विश्वास होता. राज्य... सत्तेचा वापर देशातील सामान्य लोकांच्या कल्याणासाठी झाला पाहिजे. राष्ट्रीय स्वातंत्र चळवळीतुनच भारता... घटनासमीतीचे बहूसंख्य सभासद आले होते. भारतीय घटना समितीचे सदस्य आणि राष्ट्रीय नेत्यांच्या ता... भूमिकेमूळे त्यांनी लोकशाही शासन व्यवस्थेला मान्यता दिली होती. भारतातील सर्वसामान्य जनतेला खराखुरा ... मिळवून देण्याचे आणि तीच्या स्वप्नांची पूर्तता करण्याचे कार्य लोकशाही व्यवस्थेतच होवू शकते असे त्यांना ... वाटत होते. लोकशाही व्यवस्था ही एक जीवन पध्दतीही होती. राज्यातील जनतेच्या सर्व विभागांना योग्य ... मिळवून देणारी जनतेमधील सर्व घटकांच्या परस्पर सहकार्याने देशाचा सर्वांगीन विकास घडवून आणण्या... सहायभूत ठरणारी समाजाच्या निरनिराळया घटकामध्ये सहिश्णू वृत्ती निर्माण होण्यास चालना देणारी ... त्यांच्यात परस्पराविषयी विश्वास निर्माण करणारी एक आदर्श व्यवस्था म्हणून त्यांनी लोकशाहीकडे पाहीले ... भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यातच तीचे तत्वज्ञान आणि उदिष्टये स्पष्ट शब्दात व्यक्त झाली असून राज... लोकशाही बरोबरच सामाजिक व आर्थिक लोकशाहीचाही त्यांनी पूरस्कार केला होता.

लोकशाहीपूढील आव्हाने आणि उपाययोजना पूढील प्रमाणे आहेत :

1. जातीयतेचे राजकारण :

भारतीय समाजात हिंदू,शिख, जैन, खिचन, ज्यू, मुस्लीम, बौध्द, यामध्ये जाती व उपजाती असून त्या... आपआपसात इतरासोबत स्पर्धा, कलह, संघर्श, होत असतात. लोकशाहीच्या घडणीत राष्ट्रउभारणी एकात्मते... एमात्मतेत जातीच्या अडथळयामूळे लोकशाहीपूढे एक आव्हान उभे राहते. स्वातंत्रोत्तर काळात जातीव्यवस्थेचा प्र... वाढला आहे. सत्तासंपत्तीच्या स्वार्थी प्रवृत्तीमूळे जातीय राजकारणामध्ये हे धुर्त नेते दरी कायम ठेवण्यात यशस्वी... होतात. हे फार मोठे दूर्दैव आहे. एक जात दूस–या जातीचा व्देश करते. कधीआंतर जातीय तर कधी जातीअंत... स्पर्धेचे राजकारण होत असते. आजच्या निवडणूका या जातीवरच होत असतात. जात हा घटक राजकाणात फार... सकिय झाल्याचा दिसून येतो.

उपाययोजना :

1. राजकारणातील जातीव्यवस्थेचा प्रभाव नष्ट करण्यासाठी सर्व बांजूनी प्रामाणिक प्रयत्न व्हायला पाहिजे.
2. सर्वच राजकीय पक्षांनी सर्वच पातळयावर आचारसंहिता तयार करून आचार संहितेचे निश्ठेने पाल... केले पाहिजे.
3. मंत्रीमंडळ व निवडणूकीमध्ये जातीचा विचार न करता योग्यता लक्षात घ्यायला पाहिजे.
4. सर्वक्षेत्रात व्यक्तीविकास साधण्यासाठी लोकांची मानसिकता तयार होवून जातीयनिश्ठ राजकार... संपूष्टात आले पाहिजे.

भारतीय राजकारणात भाशावादाचा प्रभाव :

आपल्या देशात ण्यांनी जात व धर्माप्रमाणे भाशेच्या प्रश्नाचेही राजकारण केले आहे. भारतात भाशेच्या प्रश्नाचे राजक प्रमूख कारण म्हणजे भारत हा बहूभाशिक देश आहे. भारतीय राज्य घटनेच्या आठव्या परीशिष्टात अ य भाशांचा समावेश करण्यात आला आहे. त्या त्या प्रादेशिक विभागात त्या त्या विशिश्ठ भाशेचे प्राबल्य उन त्याच आधारावर स्वातंत्र्योत्तर काळात प्रांताची पूनर्रचना करण्यात आली आहे. तसेच भाशावार ागणीला जोर चढला आणि सरकारला ही मागणी मान्य करणे भाग पाडले त्याचाच परिणाम म्हणू ये भाशावर प्रांताची पूनर्रचना करण्यात आली. त्यामूळे देशात संकूचीत प्रवृत्ती मोठया प्रमाणावर वाढीस लागल्या. लोकांनी बाळगलेल्या अधिक दूराभिमानामूळे सरकारपूढे अनेक समस्या उभ्या राहील्या. राज्याराज्यातील भाशावादामूळे अनेक वेळा आंदोलने झाली राज्यभाशा ही भारतीय एकता आणि एकात्मता याचे साधन बनण्याऐवजी सूरूवातीपासूनच केंद्रशासनाची डोकेदूखी बनली. भरतीय व बढती करीता राज्यभाशा इंग्रजी व हिंदीपेक्षा अधिक फायदेशीर ठरली. पंडीत नेहरूंनी गैरंहिंदी भाशिकाच्या अशांत भावना शांत करण्यासाठी सर्वमान्य होईपर्यंत हिंदी भाशा लादली जाणार नाही. आणि इंग्रजीचा वापर होत राहील असे आश्वासन दिले. तत्कालीन ग्रहमत्री गोविद वल्लभ यांनी अखील भारतीय सेवेसाठी हिंदी भाशा अनिवार्य केली जाणार नाही असे संसदेत आश्वासन दिले होते.

उपाययोजना :

1. सर्वापेक्षा देश मोठा आहे 'राष्ट्र देवोभव' ही मानसिकता निर्माण झाल्यास जाणीवपूर्वक तसा प्रयत्न झाल्यास भाशेच्या माध्यमातून एकता व एकात्मता साध्य होवू शकते.
2. भविश्यात राष्ट्रनिर्माण कार्यासाठी कूठलीही बेताची भूमिका न स्विकारता संघ सरकारने नियोजीत रित्या हळूवार पध्दतीने सर्वांना विश्वासात घेवून निश्पक्ष व देशनिश्ठा भूमिकेने हिंदीचा विकास केला पाहिजे. भाशेचा उपयोग मने सांभाळण्यासाठी झाला पाहिजे.
3. मने जूळली तर राष्ट्र जूळेल.
4. मने जूळल्यामूळे राष्ट्रीय एकता व एकात्मता साधली जाईल.

धार्मिक मुलभूततावाद :

मुलभततावादाची सूरूवात अमेरीकेत झाली. परंतू भारतीय संदर्भात मूलभूततावादाचा विचार करावयाचा झाल्यास स्वांतत्रपूर्व काळापासून धार्मिक चळवळीचा विचार करणे आवश्यक आहे. धर्मांतर्गत व आंतर धर्मिय स्वरूपात असा प्राचीन व अर्वाचीन विचारांचा धार्मिक संघर्श ज्या तत्वाच्या आधारावर केला जातो. त्या धार्मिक मूलभूततावाच्या आधारावर चालणाच्या चळवळीस मूलभूतता वाद असे म्हणतात. भारताच्या संदर्भात हिंदू मूलतत्ववादी मूस्लीम मूलतत्ववादी, खिचन मूलतत्ववादी, शिख मूलतत्ववादी, असा धार्मिक मूलभूततावादाचा विचार करावा लागतो. निरक्षर व अज्ञानी समाज धर्ममार्तंड मूल्ला, मौलवी, पाद्री, व धर्मगूरू यांच्या शब्दावर विश्वास ठेवून धर्मतत्वाचे पालन करत असतो. मूख्य धर्मग्रंथाचे त्यांना ज्ञान नसते. धर्म हा निर्झरासारखा प्रवाही असून संदर्भ बदलण्यास परिवर्तनाची गरज मानली जात नाही. म्हणजे गूणांची व लोकहिताची धारणा धर्मात अपेक्षित आहे. मूलभूततावादी विवेकाचा वापर न करता कटटर श्रध्देच्या भावनिक आधारावर धर्मसंप्रदायाची संस्कृती पेहराव अलग अस्तीत्व पूजा व धर्म ग्रंथ याचे लढवया गटात संरक्षण करतात. या विरोधी घेतलेली आधूनिक व वैज्ञानिक भूमिका देखील ते सहन करीत नाहीत. ओढया कारणामूळे सूध्दा दंगली, खून व संघर्श सूरू होतात. भारतातील धर्म निरपेक्षतेचा आधार घेवूनच पक्षाचे राजकारण चालते. त्यामध्ये सामान्य जनता भरडलया जाते. माणूस जसा विचार करतो तसा तो बनतो असे गोळवळकर गूरूजी त्यांच्या बॅच ऑफ थॉट या ग्रंथामध्ये म्हणतता. भारतीय मूलभततावाद हे लोकशाही पूढील फार मोठे आव्हान आहे.

उपाययोजना :

1. हिंदू व मूस्लीम दोन्ही समाजाला आधूनिक वैज्ञानिक व तांत्रिक शिखण मिळाल्यास विचारात बदल होवू शकेल.
2. हिंदू व मूस्लीमानी एकमेकातील पूर्वग्रह नश्ठ केले पाहिजे.

3. हिंदूतत्ववादी व राष्ट्रवादी विचारांची जागा आधूनिक वैज्ञानिक राष्ट्रवादाने घेतल्यास दोन संप्रदा... सौख्य वाढेल.
4. मानधर्माची मानवपूजा—याने सेवा करावी. व सामान्य जनतेने त्याचे अनूकरण करून नैतीक व ... म्हणून जोपासना करावी
5. मूस्लीम बूध्दीजीवी वर्गाने समाजसूधारणे सोबत आर्थिक उपक्रम देखील हाती घेतले पाहिजेत ... झाल्यास त्याची समाजावरील पकड मजबूत होईल
6. समाजाच्या उभारणीसाठी चिंतन , आदर्श सकारात्मक व जीवनदायी दिशा असावी लागते.

भारतीय राजकारणातील सांप्रदायीकता :

ज्या देशात विविध धर्म आणि संस्कृती अस्तीत्वात आहेत. त्यापैकी भारत हा एक देश आहे. मुख्य संप्रदा... हिंदू मूस्लीम, शिख, खिचन, पारशी, जैन, व बौध्द यांचा समावेश होतो. प्रथमता भारतात अदभूत स्वरूपाची ... होती पण इंग्रज काळात भेदनितीचा परिणाम होवून सांप्रदायीक विव्देशाला सूरूवात झाली प्रत्येक धार्मिक ... अलग अस्तीत्व निर्माण होते. तसेच स्वतंत्र धार्मिक गटाच्या बूध्दीचा हेतू साध्य करण्याच्या व दूस—या धर्मा... वेगळे ठेवण्याचा प्रयत्न करते. प्रत्येक धर्माचे सांस्कृतिक, सामाजिक, राजकीय व आर्थिक हेतू वेगवेगळे अस... तयामूळे एकसंप्रदायांचा हितसंबंध दूस—यापेक्षा वेगळा व एकमेकाच्या आड येणारा ठरतो. त्यामधूनच धार्मिक संघ... उदयाला येतात. ब्रिटीशांनी फोडा आणि झोडा या नितीचा अवलंब करून हिंदू मूस्लीमामध्ये फूट पाडून या ... राष्ट्रनिर्मीतीवर भर देत होते. त्यामूळे सांप्रदायीकतेला खतपाणी मिळाले. त्याच परिणाम भारताची फाळणी हो... भारत व पाकिस्तान अशी दोन राष्ट्रे निर्माण झाली. त्यामूळे भारतीय राजकारणातील सांप्रदायीकता ही लोकशा... पूढील मोठे आव्हान आहे.

उपाययोजना :

1. सर्वामध्ये सर्वधर्मसमभाव व सहिंश्णूता असली पाहिजे.
2. धार्मिक अज्ञान व अंधश्रध्देतून मन मूक्त केले पाहिजे.
3. संप्रदायिकतेबदल अफवा पसरवून वणवा भडकावण्याचा समाज कंटक प्रयत्न करतात. त्यातील सत्य... शोधून खरीमाहिती समाजापर्यंत मिळाली तर सांप्रदायीक संघर्श कमी होतील.
4. रमाजील लढवया संघटनावर बंदी घालून समाज विघटनाच्या घटना थांबविता येतात.
5. दोन्ही जमातीनी एकमेंकांचा आदर करून सणसमारंभामध्ये सहभागी होवून सलोख निर्माण कर... पाहिजे.
6. धार्मिक स्थळे ही धार्मिक कामासाठी उपयोगी आणली पाहिजे.
7. संप्रदायीकतेला नियमित करण्यासाठी संमिश्रशांतता समित्या स्थापून शांतता आणि सौहार्द निर्मा... करण्यात यश मिळविले पाहिजे.
8. आकाशवाणी दूरदर्शन व वृत्तपत्रातून सकारात्मक व धर्म निरपेक्षतेवर आधारित कार्यकम समाजासमो... ठेवून मनोमिलन घडविण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे.
9. सांप्रदायिक दंगली घडवून आणणा—याला दोशी ठरवून कडक शिक्षा केली जावी.
10. अल्पसंख्यांकांना आपण संरक्षीत आहोत अशी जाणीव व्हायला पाहिजे.

प्रादेशीकवाद :

एखादया विशिष्ट प्रदेशावर किंवा त्याप्रदेशातील एखादया भागावर निश्ठा ठेवून त्यांच्या हितासाठी राष्ट्रहिताला गौण मानून प्रादेशीक स्वायतत्ता विकासाचा विचार करणा—या प्रवृत्तीला प्रादेशीकवाद असे म्हणतात येथे राष्ट्रप्रेमापेक्षा प्रदेशप्रेमाला अधिक महत्व दिल्या जाते. भारतीय अलगीकरणास उत्तेजीत करणारा प्रादेशीकवाद प्रबल बनत चालला आहे. प्रादेशीक शक्ती प्रवाहामूळे देशातील एक राज्यांचा नागरीक व दूस—या राज्याला परकियापेक्षा परकीय मानला जातो. प्रादेशीक वादामूळे केंद्र आणि राज्यात तणाव निर्माण होवून राष्ट्राची शक्ती कमकूवत बनण्यातच ते कारणीभूत होत असते. प्रादेशीक वादाने राष्ट्रवाद आणि राष्ट्रीय एकात्मता धोक्यात येत असल्याचे दिसून येते. याचा परिणाम राष्ट्र दूभंगण्यामध्ये होत असतो.

[illegible]

उद्दिष्टये :

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]

निष्कर्ष :

[illegible]

संदर्भसूची :

1. [illegible] पब्लिकेशन 2009
2. भारतीय संविधान व राजकारण , [illegible] पब्लिकेशन औरंगाबाद 1994
3. भारतीय संविधान और राजनीति , [illegible]
4. भारताचे शासन व राजकारण , [illegible]
5. भारताचे संविधान , महाराष्ट्र शासन मुद्रण व प्रकाशन, भारत सरकारच्या वतीने.

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS)
College, Sonpeth Dist. Parbhani